

การพัฒนาอาจารย์อุดมศึกษาไทยให้ทันประชาคมอาเซียน
The Development of Thai Higher Education Teachers toward
to the ASEAN Community

พิมพ์ทอง สังกุทธิพงษ์

Pimthong Sungsutthipong

ภาควิชาเทคนิคการศึกษา คณะครุศาสตร์

Department of Education Technology, Faculty of Education

E-mail: pimthong_sun@cmru.ac.th

บทคัดย่อ

การพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ เทคโนโลยีของโลกในช่วง 40 ปีที่ผ่านมา ทำให้ประเทศในกลุ่มเอเซียตะวันออกเฉียงใต้ ต้องรวมตัวพัฒนาประเทศให้ก้าวไปพร้อมกัน เพื่อความมั่นคงทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม โดยส่งเสริมสนับสนุนกัน และกัน ผ่านการพัฒนาทรัพยากรบุคคลในชาติด้วยความร่วมมืออย่างใกล้ชิด โดยให้การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อเสริมสร้างพลังประชาชนอาเซียนและเสริมสร้างความเข้มแข็งแห่งประชาคมอาเซียน ซึ่งถือเป็นการลงทุนเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ยั่งยืน โดยทุกประเทศมีความมุ่งหวังว่าการให้การศึกษาที่เท่าเทียมกันและมีคุณภาพ จะช่วยพัฒนาคนในชาติให้มีคุณภาพ คือ เป็นทั้งคนดี คนเก่ง มีจิตสำนึกในการเป็นพลเมืองของประเทศ พลาอาเซียน และพลโลก จึงเป็นภาระหน้าที่ของทุกภาคส่วนที่ต้องช่วยกันพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชาติ ซึ่งอุดมศึกษาไทยมีเป้าหมายการพัฒนาคนไทยให้ก้าวเข้าสู่ตลาดแรงงานในประชาคมอาเซียนและสังคมโลกได้อย่างสง่างาม โดยกระบวนการผลิตบัณฑิตนั้นจำเป็นต้องมีอาจารย์ที่เป็นมืออาชีพ รูปแบบการพัฒนาอาจารย์มืออาชีพ ควรพิจารณาจาก 2 ส่วน คือ การพัฒนาโดยอาศัยปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก เพื่อให้อาจารย์มีความรู้ความสามารถ มีทักษะรอบด้านอย่างเพียงพอ มีสมรรถนะครูแห่งเอเซียตะวันออกเฉียงใต้ในศตวรรษที่ 21 ที่สามารถจัดการเรียนการสอนได้ทั้งวิชาการ และการอบรมบ่ม

นัยเพื่อให้บัณฑิตมีคุณภาพตามความคาดหวังของสังคม และส่งเสริมการศึกษาไทย
ให้ก้าวหน้าประชาคมอาเซียนได้อย่างสง่างาม

คำสำคัญ: การพัฒนาอาจารย์อุดมศึกษาไทย การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
อาจารย์มืออาชีพ

Abstract

The social, economic, and technological development of the world over the last 40 years has led Southeast Asia countries integrate the development of the country together for stability in politics, economics, society, and culture. We have supported each other through the development of human resources closely by educating and promoting lifelong learning both in science and technology to empower ASEAN citizen and strengthen the ASEAN community, leading to sustainable human resources development. All countries aim to provide equal and quality education. This will help to improve the quality of people; good people, smart people, and conscious mind of being a citizen of the country, ASEAN, and the world. It is the responsibility of all sectors to help develop human resources in the nation. Thai higher education contributes to develop Thai people to enter the labor market in the ASEAN community and the world gracefully. The process of producing graduates requires professional teachers. Professional Development Model should be considered from two parts; development based on internal factors and external factors since professional teachers should have adequate knowledge, capability, skills, and the 21st Southeast Asian teacher competency. They should be able to teach academic learning and spiritual development to provide graduates with the quality of social expectations and promote Thai education to keep pace with the ASEAN Community gracefully.

Keywords: Thai Teacher Higher Education Development,
Human Resource Development, Teacher Professionalism

บทนำ

จากข้อมูลข่าวสารของประเทศไทยในปัจจุบันทำให้มองเห็นว่าประเทศของเรานั้น มิได้มีแต่ปัญหาเฉพาะด้านเศรษฐกิจเท่านั้น ปัญหาระบบเศรษฐกิจมหภาคมาจากการค้าการลงทุนจากต่างประเทศได้ย้ายฐานการผลิต และมีความต้องการแรงงานฝีมือที่มีคุณภาพตามความต้องการของตลาดแรงงานภาคอุตสาหกรรม ในปัจจุบันพบว่าผู้ลงทุนต่างประเทศได้ย้ายฐานการลงทุนไปยังประเทศเพื่อนบ้านในกลุ่มอาเซียนที่มีอัตราค่าแรงถูกกว่า ส่วนระบบเศรษฐกิจจุลภาคมีผู้ค้าปลีกข้ามชาติรายใหญ่หลายบริษัทได้รับสิทธิการลงทุนในประเทศไทย มีการขยายสาขาและจำหน่ายสินค้าในราคาถูกกว่าท้องตลาด ส่งผลให้ผู้ค้ารายย่อยในประเทศต้องปิดกิจการ นอกจากนี้ ยังมีปัญหาด้านการเมือง แม้จะมีรัฐธรรมนูญใหม่แล้ว แต่ก็ยังมีปัญหาจากการเรียกร้องให้ได้มาซึ่งรัฐบาลจากการเลือกตั้ง สถานการณ์ทางการเมืองไทยมีรัฐบาลที่มาจากกรียัดอำนาจ ในขณะที่ฝ่ายตรงข้ามพยายามดิ้นรนให้พ้นผิด จึงพยายามใช้วิธีการสร้างความแตกแยกในประเทศ ทำให้ประเทศไม่สามารถขับเคลื่อนนโยบายเศรษฐกิจได้เต็มที่ การที่เป็นรัฐบาลจากการยึดอำนาจนั้นส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์และความเชื่อมั่นของผู้ลงทุนจากนานาประเทศ

ส่วนปัญหาด้านสังคม จากสังคมเกษตรกรรม อุตสาหกรรมเทคโนโลยีเข้าสู่สังคมฐานความรู้และสังคมแห่งนวัตกรรม ส่งผลกับการศึกษาไทยในแง่ของการจัดการศึกษาที่ต้องเน้นการคิด การสร้างองค์ความรู้ การถ่ายทอด การแบ่งปันความรู้ และการสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อสร้างรายได้ให้ประเทศตามนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ที่ต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่างที่จะพัฒนาคนในชาติให้เท่าทันประเทศที่พัฒนาแล้ว นอกจากนี้ ปัญหาด้านสังคมยังมีอีกมากมายทั้งยาเสพติด ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ด้านสุขภาพมวลรวม โรคติดต่อรุนแรง และการใช้สิทธิของคนบางกลุ่มอย่างเกินสิทธิของตน ส่วนด้านแรงงานของประเทศไทยในปีพ.ศ. 2560 เริ่มมีสัญญาณฟื้นตัวของเศรษฐกิจ มีแนวโน้มการลงทุนผู้ประกอบการภาคเอกชนเพิ่ม กำลังการผลิตและขยายการลงทุน ขณะที่ภาครัฐมีนโยบายวางโครงสร้าง

สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน คาดว่าจะเกิดการขยายตัวของตลาดแรงงาน โดยเฉพาะสาขาที่มีศักยภาพและทักษะฝีมือในตลาดระดับบน

ด้านการศึกษา มีปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพของผู้เรียนที่ไม่เป็นไปตามมาตรฐาน อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ คิดไม่เป็น จากรายงานของสำนักงานเลขาธิการ **สภาการศึกษา (สกศ.)** และรายงานการประเมินคุณภาพภายนอกของสำนักงานรับรอง **มาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.)** รวมถึงคุณภาพของครูผู้สอนที่เร่งพัฒนาผลงานเพื่อยกระดับมาตรฐานวิชาชีพจนลืมนึกถึงผู้เรียน มุ่งแต่ทำผลงานทางวิชาการ แต่คุณภาพผู้เรียนยังต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ปัญหาด้านนโยบายและระบบการจัดการศึกษาที่ไม่เท่าเทียมกันทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ ความไม่ทั่วถึง จนต้องมีการปฏิรูปการศึกษาที่ประเทศต้องใช้งบประมาณไม่น้อย “จึงเกิดคำถามว่า เงินที่ลงไปอีกนั้น จะก่อผลต่อคุณภาพของการศึกษาหรือไม่ หรือจะเดินตามรอยเดิม ที่ยิ่งปฏิรูปลงทุนมาก คุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษายิ่งตกต่ำ” และปัญหาด้านการศาสนา ที่น่าจะสร้างความสุขสงบสันติให้เกิดขึ้นในศาสนิกชนได้ แต่ก็ยังมีปัญหาที่มาจากการประพฤติปฏิบัติของตัวแทนศาสนา

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าประเทศไทยในปัจจุบัน มีปัญหาทุกด้านที่ต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วน เพราะมีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง และความยั่งยืนของชาติ ปัญหาเหล่านี้จึงเป็นปัญหาระดับชาติซึ่งปัญหาหนึ่งอาจเป็นต้นเหตุของอีกปัญหาหนึ่ง หรือเสริมให้ปัญหาอื่นรุนแรงขึ้นก็ได้ หากจะวิเคราะห์ ต้นเหตุแห่งปัญหาทั้งปวงเหล่านี้แล้วพอจะสรุปได้ว่ามาจาก **"คุณภาพของคนในชาติ"** เป็นสำคัญ ที่เป็นเช่นนั้นมิใช่ว่าสติปัญญา ความเฉลียวฉลาด และความสามารถของคนไทยเราจะด้อยกว่าคนชาติใดในโลกนี้ก็หาไม่ แต่เมื่อใดที่คนไทยเรามาทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นคณะ เป็นพรรคที่จะต้องใช้การประสานสัมพันธ์ร่วมกันทั้งภายใน ภายนอกแล้ว มักจะมีปัญหาเกิดขึ้นเสมอ มีความขัดแย้งไม่ยอมรับซึ่งกันและกัน ไม่รู้จักสามัคคี ไม่รู้แพ้ รู้ชนะ หรืออภัยกันไม่เป็น ไม่แยกแยะว่าสิ่งใดคือประโยชน์สำคัญของชาติหรือส่วนรวม (ประวิตร ชูศิลป์, 2542) เครื่องมือสำคัญที่จะใช้พัฒนาคนให้มีคุณภาพดีเพื่อคนที่มีคุณภาพดีจะได้ไปพัฒนาชาติก็คือ **การศึกษา** การให้การศึกษาที่มีคุณภาพและเท่าเทียมกันจะช่วยพัฒนาคนให้มีคุณภาพ คือ เป็นทั้งคนดี คนเก่งสมกับคำนิยามอย่างหนึ่งที่ว่า **การศึกษาคือความเจริญงอกงาม** (Education is growth)

ซึ่ง **ครู** จะมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างยิ่งในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพด้วยเครื่องมือที่เรียกว่า **การศึกษา** โดยอาศัยแนวพระราชดำริด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ที่ได้ทรงชี้แนะไว้ว่า

" การพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญยิ่งขึ้นไปนั้นย่อมต้องพัฒนาบุคคลก่อน เพราะถ้าบุคคลอันเป็นองค์ประกอบของส่วนรวมไม่ได้รับการพัฒนาแล้ว ส่วนรวมจะเจริญและมั่นคงได้ยากยิ่ง การที่บุคคลจะพัฒนาได้ก็ด้วยปัจจัยประการเดียวคือ การศึกษา การศึกษานั้นแบ่งเป็นสองส่วน คือ การศึกษาด้านวิชาการ (Academic learning) ส่วนหนึ่ง กับการอบรมบ่มนิสัย (Spiritual development) ให้เป็นผู้มีจิตใจใฝ่ดี ใฝ่เจริญ มีปกติละอายชั่วกลัวบาปส่วนหนึ่ง การพัฒนาบุคคลจะต้องพัฒนาให้ครบถ้วนทั้งสองส่วนเพื่อให้บุคคลได้มีความรู้ไว้ใช้ประกอบการ และมีความดีไว้เกื้อหนุนการประพฤติปฏิบัติทุกอย่างให้เป็นไปในทางที่ถูกที่ควร และอำนวยผลเป็นประโยชน์ที่พึงประสงค์"

จากแนวพระราชดำรัสที่ได้ัญเชิญมานี้ มีความสอดคล้องอย่างยิ่งกับ **วิชาครู** หรือ **วิชาการศึกษา** ที่ครูทุกคนควรตระหนักถึงการทำหน้าที่ของตนในการพัฒนาผู้เรียนให้เจริญงอกงามครบทุกด้าน คือ **พุทธิพิสัย** (Cognitive Domain) **ทักษะพิสัย** (Psychomotor Domain) และ **จิตพิสัย** (Affective Domain) ซึ่งพุทธิพิสัยและทักษะพิสัยนั้น เป็นการสร้างความรู้ความสามารถในเชิงวิชาการ (Academic Learning) และวิชาชีพให้แก่ผู้เรียน ที่มีรายวิชา จำนวนหน่วยกิตชัดเจน ส่วนจิตพิสัยเป็นส่วนสร้างให้ผู้เรียนมีความเจริญงอกงามด้านจิตใจ คุณธรรม ความดีงาม เป็นการอบรมบ่มนิสัย (Spiritual Development) ซึ่งไม่มีรายวิชาใดที่จะสร้างความเจริญงอกงามส่วนนี้ให้สมบูรณ์ได้อย่างเอกเทศ แต่จะสอดแทรกในกิจกรรม บรรยายากาส สิ่งแวดล้อม กระบวนการเรียนการสอน รวมทั้งการมีแบบอย่างที่ดีงาม **ครู** จึงมีส่วนสำคัญในการสร้างทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ จะต้องเน้นที่การสอนคน มากกว่าสอนหนังสือ ทำให้ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามครบสมบูรณ์ทุกด้าน เพื่อให้ผลผลิตเป็นทั้งคนดี คนเก่ง และมีความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งจะเป็นประโยชน์กับสังคมส่วนรวมจึงจะได้ชื่อว่า

เป็น ครู ที่แท้จริงการศึกษาก็จะเป็นการศึกษาที่มีคุณภาพและสถาบันการศึกษานั้นก็จะเป็นสถาบันที่มีคุณภาพอย่างแท้จริงด้วย

จากที่ได้กล่าวมา บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับ ทฤษฎี แนวคิด และรูปแบบที่เหมาะสมในการพัฒนาอาจารย์ระดับอุดมศึกษา ซึ่ง อาจารย์ เป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบอุดมศึกษาไทย ที่มีส่วนในการขับเคลื่อนโดยเฉพาะการผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพตามนโยบายแห่งรัฐและความคาดหวังของสังคม ดังนั้น การพัฒนาอาจารย์อุดมศึกษาไทยให้เป็นอาจารย์มืออาชีพ จึงต้องตอบคำถามทั้งมุมมองจากสังคมไทยและประชาคมโลกด้วยอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง

ทฤษฎี แนวคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่เกี่ยวข้อง

วิจารณ์ พานิช (2560) กล่าวถึงการพัฒนาคนผ่านการทำงาน คือพัฒนาคน พัฒนางานไปพร้อม ๆ กัน เป็นกระบวนการจัดการความรู้นั่นเอง คนที่เกิดการพัฒนาจะเป็น “บุคคลเรียนรู้” เป็นคนที่มีทักษะในการสร้างความรู้จากการทำงาน มีทักษะในการเรียนรู้ร่วมกันผ่านการปฏิบัติ (Interactive Learning Through Action) มีทักษะในการใช้ความรู้ในการปฏิบัติงาน มีทักษะในการเรียนรู้จากผู้อื่น ร่วมกับผู้อื่น มีทักษะในการแบ่งปันความรู้และมีทักษะอีกมากมาย เช่น ทักษะสุนทรียสนทนา (Dialogue) ทักษะการฟังอย่างลึกซึ้ง (deep listening) ทักษะการจัดการ (Mental Models) เป็นต้น

สอดคล้องกับ ทฤษฎีเชาวันปัญญาสามหลัก (Triarchic Theory of Human Intelligence) ของสเติร์นเบิร์ก (Sternberg, 1985 อ้างใน สุรางค์ ไคว์ตระกูล, 2545) นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ได้เสนอทฤษฎีเชาวันปัญญา 3 องค์ประกอบ ได้แก่ *Meta-Components* หรือ *Executive process* เป็นความสามารถในการวางแผนงานว่าจะทำอะไรต่อไป ชี้แนะขณะกำลังทำอะไรอยู่ และประเมินว่าผลงานเป็นอย่างไร *Performance process* เป็นกระบวนการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามคำแนะนำของกระบวนการแรก แล้วเริ่มลงมือทำได้คล่องแคล่วว่องไวอย่างมีทักษะ แบบนี้เป็นลักษณะ *Doing Components* นั่นเอง *Knowledge-Acquisition Components* หรือเรียกว่า *Learning Components* เป็นความสามารถในการเรียนรู้ในการแก้ปัญหา ความสามารถที่เน้นการแสวงหาความรู้ความเข้าใจใหม่ได้รวดเร็วเพื่อช่วยในการแก้ปัญหา ความรู้ที่ว่านี้เป็น

ความรู้ นอกเหนือจากการเรียนรู้มาแล้ว เป็นความรู้ที่เรียนรู้ได้จากสังคมหรือเรียกว่า
Practical Intelligence

ทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นแนวคิดของการเรียนรู้ที่สนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life-Long Learning) เป็นพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีแรงจูงใจจากภายใน เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้ดำเนินการและควบคุมเอง โดยการรับ / ไม่รับความช่วยเหลือจากผู้อื่น มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ การวิเคราะห์ กำหนดความต้องการ การเรียนของตน การหาแหล่งวิทยาการทั้งวัสดุและบุคคล การเลือกวิธีการเรียน กิจกรรมการเรียนรู้ และกำหนดวิธีการประเมินผลการเรียนรู้ ซึ่งบุคคลที่มีการเรียนรู้ด้วยตนเองจะมีลักษณะเชิงพฤติกรรม คือ สมัครงใจที่จะเรียนรู้ ตนเองเป็นแหล่งข้อมูลของตัวเอง รู้วิธีการที่จะเรียน และมีคุณลักษณะของบุคคลแห่งการเรียนรู้ คือ เป็นผู้ยอมรับตนเอง มีแรงจูงใจภายใน เปิดกว้างต่อประสบการณ์ และยืดหยุ่นในการเรียนรู้ การเรียนรู้ด้วยตนเองจึงมีความสำคัญต่อบุคคล การเรียนรู้ด้วยการริเริ่มของตนเองจะเรียนได้มากกว่า ดีกว่า คนที่เป็นเพียงผู้รอรับให้ผู้อื่นถ่ายทอดวิชาความรู้ให้ และสอดคล้องกับพัฒนาการทางจิตวิทยา และกระบวนการทางธรรมชาติเป็นความอยู่รอดของชีวิต การเรียนรู้ด้วยตนเองจึงเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต

แนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของเขาวนปัญญา

ปัญญา ในทางพุทธศาสนา หมายถึง ความรอบรู้ รู้ทั่ว รู้ซึ่งหรือความรู้จักคิด พิจารณาหาเหตุผล ภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ปัญญา ประกอบด้วย 1) ปัญญาอันเกิดแต่การสดับการเล่าเรียน 2) ปัญญาอันเกิดแต่การคิดพิจารณา 3) ปัญญาอันเกิดจากการลงมือปฏิบัติแก่แท่งของการศึกษา คือการพัฒนาปัญญาของตนเองให้เกิดสัมมาทิฐิ คือมีแนวความคิดที่ถูกต้อง (ทีศนา แชนนี, 2537) ปัญญาเกิดจากปัจจัยเกื้อหนุน ๒ ด้าน คือ "ปรโตโฆสะ" หรือปัจจัยภายนอก คือเสียงจากผู้อื่นกระตุ้นหรือชักจูงภายนอก จากการรับฟังคำชี้แนะสั่งสอน สนทนาซักถาม ฟังคำบอกเล่าจากผู้อื่น การสดับวัชรธรรมจากกัลยาณมิตร รวมถึงสภาพแวดล้อมทางด้านกายภาพ และด้านบุคคล ปัจจัยภายใน อีกประการหนึ่ง คือ "โยนิโสมนสิการ" คือการใช้ความคิดถูกวิธี ความรู้จักคิด คิดเป็น คือกระทำในใจโดยแยบคาย มองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณา รู้จักหาเหตุผล แยกแยะสิ่งนั้น หรือปัญหานั้นให้เห็นตามสภาวะ

และความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย เป็นองค์ประกอบภายในที่มีความเกี่ยวข้องกับการฝึกใช้ความคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบ คิดอย่างวิเคราะห์ ไม่มองอย่างผิวเผิน เป็นขั้นตอนสำคัญของการสร้างปัญญา เราสามารถใช้โยนิโสมนสิการได้โดยควบคุมกระแสความคิดให้อยู่ในแนวทางที่ต้งาม ตามที่เคยได้รับการอบรมสั่งสอนมาเป็นอย่างดีแล้ว ซึ่งมีองค์ประกอบ 4 ส่วน คือ 1) การคิดอย่างเข้าถึงความจริง 2) การคิดอย่างมีลำดับขั้นตอนไม่สับสน 3) การคิดอย่างมีเหตุผล และ 4) การคิดอย่างมีเป้าหมาย

แนวคิดในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

คุณธรรม เป็นหลักของความดี ความงาม ความถูกต้องในการแสดงออกทั้งกาย วาจา ใจ ของแต่ละบุคคล ซึ่งยึดมั่นไว้เป็นหลักประจำใจในการประพฤติปฏิบัติจนเกิดเป็นนิสัย ส่วน **จริยธรรม** หมายถึง การประพฤติปฏิบัติของบุคคลที่แสดงออกถึงความดีงามทั้งต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม เพื่อให้เกิดความสงบสุข ความเจริญรุ่งเรืองเป็นประโยชน์ต่อสังคมและการพัฒนาประเทศชาติ มีนักวิชาการไทยได้สรุปแนวทางสำหรับการพัฒนาคนคือ **ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม** เป็นทฤษฎีจิตวิทยา ทฤษฎีแรกของไทยผู้รวบรวมเขียนทฤษฎี คือ ดวงเดือน พันธุมนาวิน แนวคิดนี้มีจุดเด่นที่ลักษณะพื้นฐานและองค์ประกอบทางจิตใจที่จะนำไปสู่พฤติกรรมที่พึงปรารถนาเพื่อส่งเสริมให้บุคคลเป็นคนดีและคนเก่ง คือ **ส่วนของดอกผล** เปรียบเสมือนเป็นลักษณะพฤติกรรมคนดีและเก่ง การที่ต้นไม้จะให้ดอกผลใหญ่จะต้องมีลำต้นและรากที่สมบูรณ์ **ส่วนของลำต้นที่สมบูรณ์** เปรียบเสมือนลักษณะทางจิตใจ ซึ่งเป็นสาเหตุของพฤติกรรมที่ดีมี 5 ประการ คือ 1) มีทัศนคติ ค่านิยมที่ดี และคุณธรรม 2) มีเหตุผลเชิงจริยธรรม 3) ลักษณะมุ่งอนาคต คาดการณ์ไกล 4) เชื่ออำนาจในตน และ 5) มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ทั้ง 5 ประการหากมีในบุคคลใด บุคคลนั้นจะเป็นผู้มีพฤติกรรมเก่งและดีอย่างสม่ำเสมอ **ส่วนของรากต้นไม้** เปรียบเสมือนลักษณะทางจิตที่เป็นพื้นฐานที่ซ่อนเร้นหาอาหารเลี้ยงลำต้นให้สมบูรณ์ 3 ประการ คือ สติปัญญา ประสบการณ์สังคม และสุขภาพจิต บุคคลที่มีลักษณะพื้นฐานสูงทั้งสามประการ เปรียบได้กับบัวเหนือน้ำในพุทธศาสนาซึ่งพร้อมจะรับการพัฒนา จึงพอสรุปได้ว่า “ถ้าต้องการพัฒนาคนให้เป็นคนเก่งและดี จะต้องพัฒนาลักษณะจิตใจทั้ง 8 ประการที่ระบุไว้ที่ลำต้นและรากต้นไม้”

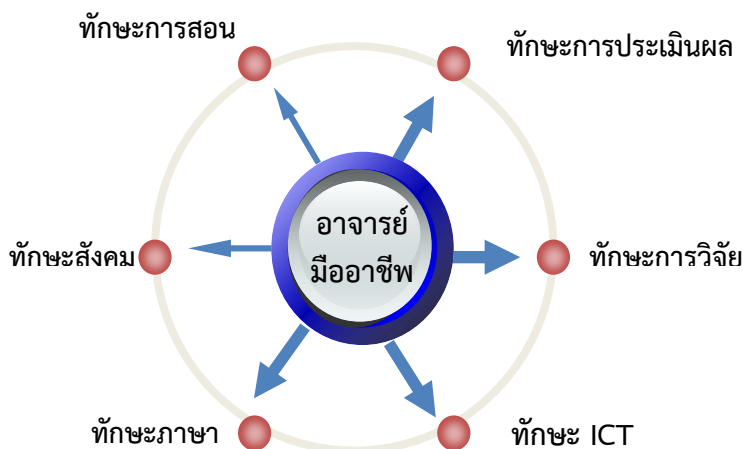

จากทฤษฎี แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีต่อการพัฒนาครู ผู้มีบทบาทความสำคัญในการพัฒนาบุคคลให้มีความเจริญงอกงามในทุกด้าน ชาตินี้ได้ก็ตามที่มีครูเป็นคนมีความรู้ เป็นคนเก่ง เป็นคนเสียสละ ตั้งใจทำงานเพื่อประโยชน์ของผู้เรียน ชาตินั้นจะได้พลเมืองที่เก่งและฉลาด มีศักยภาพและมีความสามารถที่จะแข่งขันกับทุกประเทศในโลกได้ (รุ่ง แก้วแดง, 2540) และการอบรมบ่มนิสัยให้แต่ละคนสามารถพึ่งพาตนเองได้และมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น ต้องใช้คนสอนเท่านั้น “ครู” จึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญทำให้ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ดังนั้น การศึกษาระดับอุดมศึกษาจึงควรคำนึงด้วยเช่นกันเพื่อร่วมกันส่งเสริมให้ประชากรมีคุณภาพสอดคล้องกับการพัฒนาประเทศที่กำลังมีความพยายามแก้ปัญหาประชากรให้พ้นกับดักรายได้ปานกลางเพื่อก้าวสู่ไทยแลนด์ 4.0 สถาบันอุดมศึกษาถือเป็นแหล่งรวมขององค์ความรู้ทางวิชาการ แหล่งผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพที่สำคัญเพื่อการพัฒนาประเทศ กลไกสำคัญที่เป็นเครื่องมือในการผลิตบัณฑิตและบุคลากรที่มีคุณภาพ คือ การจัดกระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ โดยมีอาจารย์ผู้สอนเป็นองค์ประกอบสำคัญ ดังนั้น บุคคลที่ได้รับคัดเลือกเป็นอาจารย์ จึงต้องเป็นผู้ที่มีศักยภาพสูงในการเฝ้าหาความรู้ มีทักษะการสื่อสาร สามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้อื่นเข้าใจมีคุณธรรมจริยธรรมเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี อาจารย์ระดับอุดมศึกษาจึงเป็นผู้ที่สังคมคาดหวังสูงว่าจะเป็นแบบอย่าง และชี้นำสังคมให้เป็นไปตามทิศทางที่พึงประสงค์

จากการวิเคราะห์สภาวะการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองของไทย กระแสโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนจากสังคมฐานความรู้สู่การสร้างสรรค์นวัตกรรมส่งผลให้อุดมศึกษาไทยต้องปรับเปลี่ยนบทบาท ภารกิจ และหน้าที่ในการจัดการศึกษาให้ทันต่อสถานการณ์ อาจารย์ระดับอุดมศึกษาจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่และกระบวนการเรียนการสอน จากการเป็นผู้ให้ความรู้มาเป็นการสร้างองค์ความรู้และสร้างสรรค์นวัตกรรม เน้นการสอนเชิงสร้างสรรค์ การพัฒนาอาจารย์จำเป็นต้องพัฒนาทั้งการสอน การวิจัย การบริการวิชาการสู่ชุมชนสังคม การมีมนุษยสัมพันธ์ และการประเมินผลการสอนอย่างเป็นระบบ และมีความสามารถด้านภาษาเป็นอย่างดีทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาสากล มีทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ มีทักษะการวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ รวมถึงเป็นผู้ที่รักและห่วงใยใน

ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามของไทย และเข้าใจศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อของนานาชาติ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาให้เกิดอาจารย์มืออาชีพ ทักษะความสามารถของ อาจารย์ที่ควรจะเป็นแสดงได้ดังแผนภาพ

ในปัจจุบันการพัฒนาอาจารย์นั้น สถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่จัดตั้ง หน่วยงานภายในที่มีทำหน้าที่ดูแล ส่งเสริม สนับสนุน คือ หน่วยงานการเจ้าหน้าที่ หรือ ฝ่ายบริหารงานบุคคล ที่ยังเน้นแต่เฉพาะการสรรหา การบรรจุแต่งตั้ง การเลื่อน วิทยฐานะ และการลาศึกษาต่อ ส่วนการพัฒนาด้านวิชาการ/วิชาชีพ มีบางสถาบันที่ จัดตั้งหน่วยพัฒนาอาจารย์ เช่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นต้น ดังนั้น รูปแบบการพัฒนาอาจารย์มืออาชีพจึงควรพิจารณา 2 ส่วน คือ

การพัฒนาโดยอาศัยปัจจัยภายในตน โดยใช้ “**โยนิโสมนสิการ**” การ ควบคุมความคิดให้อยู่ในแนวทางที่ตรงตาม ที่เคยได้รับการอบรมสั่งสอนมาเป็น อย่างดีแล้ว มี 4 องค์ประกอบ คือ 1) การคิดอย่างเข้าถึงความจริง 2) การคิดอย่างมี ลำดับขั้นตอนไม่สับสน 3) การคิดอย่างมีเหตุผล และ 4) การคิดอย่างมีเป้าหมาย รวม กับ **ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม** ที่มีความเชื่อว่า ถ้าต้องการพัฒนาคนให้เป็นคนเก่ง และดีจะต้องพัฒนาลักษณะจิตใจทั้ง 8 ประการที่ระบุไว้ที่ลำต้น เปรียบเสมือน ลักษณะทางจิตใจ ซึ่งเป็นสาเหตุของพฤติกรรมที่ดี 5 ประการ คือ มีทัศนคติค่านิยม ที่ดีและคุณธรรม มีเหตุผลเชิงจริยธรรม มุ่งอนาคตคาดการณ์ไกล เชื่ออำนาจ

ในตน มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ **ส่วนของรากต้นไม้** เปรียบเสมือนลักษณะทางจิตที่เป็นพื้นฐานที่จะซ่อนไขหาอาหารเลี้ยงลำต้นให้สมบูรณ์ มี 3 ประการ คือ **สติปัญญา ประสพการณ์ทางสังคม และสุขภาพจิตดี** บุคคลที่มีลักษณะพื้นฐานทางจิตสูงทั้งสามประการ เปรียบได้กับคนที่**เป็นบัวเหนือน้ำ**ในพุทธศาสนา ซึ่งพร้อมจะรับการพัฒนา

การพัฒนาโดยอาศัยปัจจัยภายนอก โดยสถาบันอุดมศึกษาหรือกลุ่มเครือข่ายร่วมพัฒนา ซึ่ง ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2552) กล่าวว่าตลอด 3 ทศวรรษที่ผ่านมา กิจกรรมด้านการพัฒนาอาจารย์ หรือพัฒนาการเรียนการสอนได้เติบโต ตกต่ำ ตื่นตัว สลับกันไปมาซึ่งขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำ สภาพแวดล้อม และความเอาใจจริงเอาใจของผู้เกี่ยวข้อง ได้เรียนรู้ความสำเร็จและความล้มเหลวบางประการ คือ

1. มีการเรียนรู้มาก แต่ปฏิบัติน้อย การดำเนินงานในด้านนี้จึงเป็นหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้องต้องพัฒนากิจกรรมที่ปฏิบัติได้ มีการช่วยเหลือติดตามและมีการให้รางวัลในรูปแบบที่ต่างกันด้วย

2. คนสนใจกระจุกแต่ไม่กระจาย การพัฒนาการเรียนการสอนในอนาคตจึงควรมโนบายการพัฒนาการประเมินการสอนให้ครบถ้วนทุกคน และมีการบันทึกกิจกรรมในลักษณะ Portfolio

3. ผลตอบแทนของการสอนดียังมีไม่มากพอ ระบบบริหารงานบุคคลควรต้องมีรางวัลที่จะตอบแทนอาจารย์ที่สอนดีอีกส่วนหนึ่งด้วย

4. กิจกรรมที่จัดเฉพาะเจาะจงเกินไป ควรดำเนินการสำรวจความต้องการ ความสนใจของผู้สอน เมื่อได้ความต้องการที่ชัดเจนแล้วจึงจัดกิจกรรมให้สนองต่อความต้องการนั้น

5. เป้าหมายของการพัฒนาไม่ชัดเจน การดำเนินการพัฒนาควรมีฐานคิด มีปรัชญาพื้นฐานที่ชัดเจนพอ โดยเฉพาะในระบบอุดมศึกษาจะต้องมีปรัชญาหรือพื้นฐานการคิดอย่างมากพอเช่นกัน

6. กิจกรรมที่จัดนิยมจัดตามอย่างฝรั่งมากเกินไป ทางออกคือการทำควมเข้าใจแนวคิดกระบวนการของฝรั่งให้ชัดเจน แล้วประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม ในขณะเดียวกันควรพัฒนาแนวคิด เทคนิค และกระบวนการ หรือมีแนวคิดพื้นฐานของไทยเราด้วย

ข้อเสนอสำหรับการพัฒนาอาจารย์อุดมศึกษาไทย

นอกจากความมุ่งมั่น ตั้งใจ และทุ่มเทของอาจารย์และผู้บริหารแล้ว ควรพิจารณาประเด็นประกอบการพัฒนา ดังนี้

1. การพัฒนาอาจารย์ในอนาคตควรมีพื้นฐานแนวคิด หรือปรัชญาเป็นตัวกำหนด
2. แนวคิดและสาระของการเรียนการสอนที่นำมาใช้เป็นกิจกรรมการประชุมสัมมนา ควรต้องมีพื้นฐานทางหลักวิชาที่เข้มแข็ง
3. การพัฒนาการเรียนการสอน ต้องนำเสนอเชิงอภิปรายในลักษณะที่สัมพันธ์กันจริงจิงระหว่างการเรียนการสอนกับการวิจัย การสอนกับการบริการวิชาการสู่ชุมชนสังคม และการสอนกับการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม
4. เทคนิคและกิจกรรมในการพัฒนาอาจารย์ควรสอดคล้องตามค่านิยมใหม่ ๆ ของสังคมไทยเข้าไว้ด้วย
5. กิจกรรมที่จัดควรมีความหลากหลายเพื่อสนองความถนัด ความสนใจของอาจารย์ผู้สอน
6. ควรจัดตั้งหน่วยพัฒนาเฉพาะอย่างถาวร เช่น หน่วยพัฒนาคณาจารย์ หน่วยพัฒนาการเรียนการสอน และหน่วยสนับสนุนบริการสื่อ ตำรา การวิจัย การทดสอบ มีผู้รับผิดชอบประจำ พร้อมสนับสนุนงบประมาณอย่างเพียงพอ ต่อเนื่อง
7. ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาจะต้องปรับเปลี่ยนแนวคิดมาเป็นผู้บริหารวิชาการด้วยการคำนึงถึงคุณภาพการเรียนการสอน การพัฒนาคณาจารย์ ยอมรับนานาทัศนะ และส่งเสริมให้พัฒนาไปพร้อม ๆ กัน
8. การดำเนินการพัฒนาคณาจารย์ ต้องมีจุดเน้น เป้าหมายหลักสำคัญเป็นจุดบังคับก่อน เพื่อให้เกิดผลทันทีในวงกว้าง
9. มีระบบสนับสนุนแบบครบวงจร คือการชี้ กระตุ้นให้เห็นความสำคัญ ส่งเสริมและจัดกิจกรรมที่อาจารย์สนใจ และให้แรงจูงใจในวงกว้างและหลากหลาย

รูปแบบการพัฒนาอาจารย์อุดมศึกษาไทย

การพัฒนาอาจารย์อุดมศึกษาอาจมีข้อจำกัดหลายประการ ดังนั้น กรอบแนวคิดการพัฒนาควรให้สอดคล้องกับความต้องการของบุคคลและองค์กรโดยพัฒนาองค์ความรู้ ทักษะที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ใช้เทคโนโลยีการสื่อสารผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Coaching Online) เน้นการพัฒนาโดยการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-Learning) สามารถเข้าถึงองค์ความรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา (Any Where Any Time) และพัฒนาโดยใช้หลักสูตรและวิทยากรที่มีคุณภาพ ควรมีหน่วยงานกลางเพื่อทำหน้าที่พัฒนาอาจารย์โดยตรง มีคณะกรรมการทำหน้าที่กำหนดเป้าหมาย แนวทางการพัฒนา มีงบประมาณสนับสนุน และเป็นแหล่งให้ข้อมูลโครงการพัฒนาอาจารย์ โดยความรับผิดชอบของผู้บริหารระดับสูงของสถาบันอุดมศึกษา

การทบทวนทิศทางการพัฒนาอาจารย์ของไทย ไม่เพียงแต่จะมีผลต่อการเรียนการสอนที่มีคุณภาพเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงการมุ่งไปในทิศทางที่เหมาะสมกับบทบาทของอุดมศึกษาไทยด้วย บทบาทการพัฒนาอาจารย์ของอุดมศึกษาไทย จึงเป็นบทบาทที่ท้าทายสำหรับผู้เกี่ยวข้อง ในขณะเดียวกันก็ท้าทายความร่วมมือร่วมใจของผู้สนใจการพัฒนาอาจารย์ในระดับชาติและนานาชาติด้วยเช่นกัน.

เอกสารอ้างอิง

- รุ่ง แก้วแดง. (2540, 14 มกราคม). ภาพอนาคตของครูไทย. *มติชน*.
- วิจารณ์ พานิช. (2560). ระบบอุดมศึกษากับความรับผิดชอบต่อสังคม. สืบค้นจาก <http://gotoknow.org/blog/council/323394>.
- ประวิตร ชูศิลป์. (2542, 16 มิถุนายน). ครู กับ การพัฒนาคน. *เดลินิวส์*.
- ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2552). *การพัฒนาคณาจารย์ : ก่อนจะถึง ควอท, อาจารย์มืออาชีพ แนวคิด เครื่องมือและการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: เครือข่ายการพัฒนาวิชาชีพอาจารย์และองค์กรระดับอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย.
- ทศนา แคมณี. (2537). *กลุ่มสัมพันธ์: ทฤษฎีและแนวปฏิบัติเล่มที่ 1*. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรางค์ ไคว์ตระกูล. (2545). *จิตวิทยาการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.